

Iwona Anna Wieleba

"Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych", Jelena Kondratiewa-Bryzik, Warszawa, 2009 : [recenzja]

Studia Iuridica Lublinensia 13, 338-340

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

jąc ewentualne wprowadzenie autentycznej odpowiedzialności karnej osób prawnych, Autor sugeruje objęcie odpowiedzialnością karną tylko określony krąg osób prawnych (składający się tylko z osób fizycznych), wybrać węższe, enumeratywne wyliczenie przestępstw, jakich może dopuścić się osoba prawna i poszukiwać możliwie jak najszerszego katalogu sankcji prawno-karnych, które można by było nakładać na osobę prawną.

W aneksie recenzowanej pracy zamieszczono rządową propozycję ustawy o odpowiedzialności karnej osób prawnych i postępowania przeciwko nim wraz z uzasadnieniem. Monografia zawiera ponadto dane o zagranicznych regulacjach prawnych i o stanie dyskusji naukowej na ten temat. Dołączono do niej również odrzucony przez czeski parlament konspekt ustawy o odpowiedzialności karnej osób prawnych. Praca zakończona została wykazem literatury nie tylko czeskiej, ale i niemieckiej, angielskiej oraz polskiej, często powoływanej w monografii.

Recenzowana publikacja wykazuje wysokie walory naukowe oraz przydatność praktyczną. Zakres rozważań oraz ich wielopłaszczyznowość sprawiają, że czytelnik otrzymuje obszernie, wszechstronne opracowanie skomplikowanych problemów. Autor przedstawił regulacje dotyczące odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w systemach prawnych różnych państw (np. Niemiec, Polski i Austrii) oraz funkcjonujące tam modele tej odpowiedzialności.

Praca ta jest pierwszą w Republice Czeskiej i Słowacji monografią na ten temat. Autor nie wypowiada się wyraźnie, czy jest po stronie zwolenników, czy przeciwników wprowadzenia odpowiedzialności osób prawnych, ale bardzo starannie prezentuje wszystkie poglądy i rozwiązania w tym zakresie.

Katarzyna Nazar-Gutowska

Jelena Kondratiewa-Bryzik

Początek prawnej ochrony życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych

Wydawnictwo Wolters Kluwer, Warszawa 2009, ss. 320

Recenzowana monografia poświęcona jest problematyce prawnej ochrony początków życia ludzkiego w świetle standardów międzynarodowych oraz wpływu tych standardów na ustawodawstwo polskie i rosyjskie. Kwestia określenia momentu, od kiedy życie ludzkie podlega ochronie, od lat wzbudza zainteresowanie przedstawicieli doktryny, czego dowodzi mnogość wypowiedzi na ten temat zawartych w publikacjach naukowych. Zagadnienie to jest jednak ukazy-

wane w ograniczonym zakresie, często nawet w sposób szczątkowy, jedynie poprzez wskazanie aktów prawnych dotyczących problemu, bez dokonywania ich analizy.

Autorka podjęła próbę odpowiedzi na pytanie, czy standardy międzynarodowe przewidują ochronę życia ludzkiego już od momentu jego powstania oraz w jakim zakresie akty prawa międzynarodowego gwarantują ochronę życia poczętego. Analizę ogólnościowych i europejskich standardów międzynarodowych, określających status płodu ludzkiego, poprzedza uściśleniem terminologii dotyczącej istoty poczętej. W tym celu prezentuje występujące w literaturze przedmiotu pojęcia dotyczące dziecka poczętego, płodu, zarodka w ujęciu prawniczym, medycznym oraz filozoficzno-etycznym. Klasyfikacja koncepcji filozoficznych związanych z istotą ludzką została przeprowadzona na podstawie kryterium momentu, od którego powinna ona być uznawana za osobę, kryterium moralnego statusu płodu ludzkiego oraz kryterium biologicznego. Zróznicowanie ujęć występujących w literaturze, aktach prawnych i koncepcjach filozoficznych powoduje, że niemożliwe jest wskazanie jednego, precyzyjnie określonego momentu, od którego istota ludzka podlega ochronie prawnej, a poziom gwarantowanej ochrony jest zależny od przyjętych kryteriów.

Główną oś opracowania stanowi prezentacja uniwersalnych standardów międzynarodowych stworzonych przez Organizację Narodów Zjednoczonych, ze szczególnym uwzględnieniem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, Konwencji o prawach dziecka oraz Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet. Opierając się na postanowieniach powyższych aktów, autorka dokonuje wnikliwej interpretacji standardów dotyczących prawa do życia, kwestii aborcji i prawa do ochrony zdrowia. Podobnie czyni w zakresie standardów europejskich odnoszących się do tych zagadnień.

Wyznaczone przez system Rady Europy standardy dotyczące problematyki prawa do życia, początku prawnej ochrony życia ludzkiego oraz aborcji ukazane są w formie przekrojowej, porównawczej analizy aktów normatywnych oraz przez prezentację stanowiska judykatury zawartego w licznych orzeczeniach. Wśród aktów prawnych poddanych interpretacji na szczególną uwagę zasługują: Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Konwencja o ochronie praw człowieka i godności istoty ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny oraz zalecenia i uchwały Zgromadzenia Parlamentarnego. Standardy prawnej ochrony embrionu funkcjonujące w ramach Unii Europejskiej analizowane są na postawie postanowień Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, dyrektywy o ochronie prawnej wynalazków biotechnologicznych oraz aktów *soft law* – rezolucji Parlamentu Europejskiego. Warto zaznaczyć, że autorka badając treść aktów prawnych, przytacza i dokonuje wykładni zawartych w nich definicji

podstawowych terminów doprecyzowujących przedmiot ochrony. Niewątpliwym atutem tej części opracowania jest, oprócz licznie przedstawionych aktów prawnych, zamieszczenie bogatego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości.

Klamrę zamykającą całość stanowi rozdział ostatni, w którym zaprezentowano wpływ standardów międzynarodowych na ustawodawstwo Polski i Rosji. Ochrona prawa do życia gwarantowana jest w akcie normatywnym, stanowiącym filar systemu prawnego każdego z państw – konstytucji. Gruntowna analiza porównawcza dokonana przez autorkę (w zakresie ochrony życia) dotyczy postanowień Konstytucji Federacji Rosyjskiej, Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej i Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej. Oprócz postanowień zapewniających prawną ochronę życia poczętego, wykładni poddano przepisy regulujące dopuszczalność przerywania ciąży – rosyjską ustawę o ochronie zdrowia i polską ustawę o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

Standardy międzynarodowe – uniwersalne i regionalne (europejskie) gwarantują dziecku poczętemu (nasciturusowi) ochronę na dość wysokim poziomie. W polskim systemie prawa ochrona prawna przewidziana wobec istoty ludzkiej obowiązuje już od momentu poczęcia, mimo że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej nie stanowi wprost o przysługującej dziecku poczętemu ochronie. Jednolite w tej kwestii orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego potwierdza, że życie ludzkie stanowi wartość chronioną konstytucyjnie od chwili poczęcia. Odmienne kwestia ta uregulowana została przez rosyjskiego ustawodawcę, który przyznaje konstytucyjną ochronę życia ludzkiego dopiero od momentu urodzenia oraz dość liberalnie reguluje warunki legalnego przerywania ciąży.

W doktrynie problem początku ochrony życia ludzkiego jest stale aktualny i wysoce kontrowersyjny. Wielość poglądów, norm moralno-etycznych oraz aktów prawnych dotyczących tej kwestii powoduje trudności w wypracowaniu spójnego stanowiska. Problem podejmowany był już wielokrotnie przez przedstawicieli doktryny, głównie w ramach analizy krajowych przepisów prawnokarnych, zazwyczaj z pominięciem rozważań dotyczących aktów o zasięgu międzynarodowym lub ich marginalizacją.

Reasumując, walory pracy bez wątpienia stanowią: bogata literatura tematu, przekrojowe i komparatystyczne ujęcie zagadnienia oraz precyzyjny język publikacji. Omawiana monografia w sposób kompleksowy prezentuje dylematy naukowców, stanowisko orzecznictwa i postanowienia aktów prawnych, wzbogacając literaturę naukową dotyczącą początków prawnej ochrony życia.

Iwona Anna Wieleba